

משרד החנוך והחינוך - המחלקה לחובות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע
ע ר ו כ י ם ב י ד י נ ח מ ה ל י ב ו ב י ן - ח ט נ ה ח ח ט ע ש ר ה

נ ח (חשי"ך)

נ מ ר ד ו ד ו ר ה פ ל ג ה
פ ר ק י ם י' - י"א.

א. אברבנאל.

י"ח וכו' ילד את נמרוד הוא החל להיות גבור בארץ.
... שרצה החורה להגיד ענינו והוא, סעד אותו הזמן היו בני אדם כולם
טוים במעלות, להיות כלם בני איש אחד; ונמרוד זה התחיל להתגבר ולמלוך
על אנשי דורו ועל זה נאמר "הוא החל להיות גבור בארץ", ר"ל שוטר ומושל בה.

ואמנם אמרו עוד: "הוא היה גבור ציד לפני ה'", כבר ידעת מה שפרשו
בו חז"ל, שהיה צד דעת הבריות בתחבולותיו. ואני חושב, שהיה צודה גדול
מהחיות, מגיד הכתוב שעשה סני אופנים מהתחבולה להשחרר על עמו:

והראשון שעשה עצמו גבור ציד, צודה החיות וכובס אותם וכראות בני אדם
שחדוכים והאריות היו נכבסים לפניו עח כל חזוקם, היו הם גם כן יראים
מתנו ונכבסים לפניו, וזהו גם כן אמרו: "הוא היה גבור ציד לפני ה'".
חח כל השמיים לא היה גבור ציד כמוהו, עד שנאמר בפני בני אדם למשל
ולטנינה עד זמן כתיבת החורה "כנמרוד גבור ציד לפני ה'".
ואפשר שהיה נמרוד מעלה עולה לה' מצידו, כדי להתחסד ולהראות את עצמו
עובד א-לוהים, כי בזה ימשיך לב העם יותר אחריו ועל זה אמר "גבור ציד
לפני ה'".

והאופן השני מהתחבולה הוא שעשה בארץ מגדלים וערים בצורות חזקים למשול
משם על כל הארץ, כי בהיותו יושב במגדל עז חפול אימתו ופחדו על כל יושבי
המישור ועל זה נאמר (פרק י' פסוק י') "ותהי ראשית ממלכתו בבל וארץ ואכד
וכלנה". כי עשה שם במדינות החזקות אשר בנה מושב מלכותו.

י"א א' ותהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים
... וכך היה חסאת דור הפלגה דומה לחטא אדם וקין ובניו, לפי שבחיות
להם רבוי הענינים הטבעיים ההכרחיים לקיומם מאת ה' מן השמים בהיותם
פנויים ממלאכה מכל עמל ומוכניה להתעסק בשלמות נפשם, לא נחה דעתם במה
שהכין להם בוראם במתנתו הרחבה הטבעית ויבקשו לסלוח יד ולסיים כל מהשבותם
למצוא המלאכות בבנוח עיר שהוא כולל המלאכות כלם ומגדל בתוכה, כדי
להתחבר שם ולעשות עצמם מדיניים חחה היותם בני שדה, בחטבם שהחכילות המיות
להם היה הקבוץ המדיני להתמסך ביניהם השתוף והחברה, ושזו המעולה בתכלית החיות
האנושיות, עם מה שימשך מזה מהם מהשמות והממסלות והכבודות
הדמיוניות וחמדת אסיפת הקנינים והחמס והגזל ושפיכות דמים הנמסכים, מה
שלא היה דבר נמצא מזה בהיותם בשדה כל אחד בפני עצמו, וכמאמר שלמה
(קהלת ז'): "א-לוהים עשה את האדם ישר והמה בקשו השבונות רבים".
ולחיות כל זה מותר, בלתי טבעי, מונע ומעיק האדם מהשגת שלמותו האמתי
הנפשי, לכן נענשו האנשים החסאים האלה בנפשותם בשביל הסם לסונח והפיצם
על פני כל הארץ, כמו טגרס את אדם הראשון מגן עדן וגרס את קין סארץ
מוטבו ואח בניו גרסו מעולם במי המבול, כי היה פטעם טוח.

- 1) הסבר מהו פטעו הסוה של אדם הראשון, קין, בני קין (למי הכוונה?) נמרוד ודור הפלגה?
- 2) השוה דברי אברבנאל על נמרוד להבריו לדברים י"ז י"ז טום חשי"ם עליו מלך שהובאו בגליון שופטים חט"ז. מהו הקו המשותף בדבריו פה ושם?
- 3) כיצד מפרש אברבנאל את הבטוי "לפני ה'?"
- 4) כיצד רואה אברבנאל את התחלת אי השויון בעולם, ומה הן חזירכים טבהן השיגו בני אדם כח למשול כוללחט?

ב. י' ט' הוא החל להיות גבור בארץ; הוא היה גבור ציד לפני ה'.

בראשית רבה כ"ג ז'
(בר' ד') "אז החל לקרא בשם ה'". אמר ר' סימון: בשלשה מקומות נאמר בלשון
הזה לשון מרד. (ד' כ"ו) "אז החל לקרא בשם ה'"; (בר' ז' א') "ויהי כי
חולל אדם לרב על פני האדמה ובנוח יולדו להם..."; (י' ח') "הוא החל להיות
גבור בארץ".
איחיבון (ומקשים על זה): והכתיב: (י"א ו') "וזה החילם לעשות?" (אם
כן הח ארבעה מקומות ולא שלשה?) קיפה על ראשו של נמרוד ואמר: "זה המרידן
עליו" (מתנת כהונה: קפה - לשון הכאה; הקבה"ו הכה על ראשו של נמרוד; זה
החילם והדריכה למרוד ביו; ונמרוד כבר חסב בין שלשה המקומות, "הוא החל" -
ולכן לא חשב ארבעה מקומות).

(פירוש מהר"ן למדרש רבה, 'הוחל' אינו מלסון החלה אלא מלסון חלול. השלשה מקומות הם בדור אנוס טעמו עבודה זרה. ופירוש 'הוחל' טעמו עבודה זרה ית' חולין, והטני בדור המבול וזה אצל גלוי עריות, והטליטי בדור הפלגה, סני' אצל נמרוד "החל להיות גבור", וזה בספיכות דמים, סבגבורתו החגבר על החלוטים והרגם וגזלם וחמסם).

רס"י ד"ה להיות גבור: להמריד כל העולם על הקבה"ו בעצת דור הפלגה (=בעצת טיעץ לבנות המגדל).

" גבור ציד: צד דעתן של בריות בפיו והטען למרוד במקום.
" לפני ה': מהכוון להקניטו על פניו.

לפירוש דברי רס"י אלה אומר גור אריה:

... ופשוטו של מקרא שהיה מלך חקיף: מכל מקום בזה סמוכיר הכחוש חקפו וכחו לפני ה', מטמע שהיה ממריד בהקבה"ו, דאין טייך גבורה לפני ה'. והוא היה גבור במקום טראוי לו הכנעה, זה רמז שחוקף שלו - חוקף המרידה, וענין מענין עבודה זרה, וכי בזה היה ממריד על הקבה"ו, ולפיכך נקרא גבור ציד, מהגבור ציד הוא בעל תחבולה וערמה ואינו הולך הרך חס ויסור, וזה היה גם כן אומנותו, ומדכתיב "לפני ה'" כא לומר שהיה גם בעל תחבולה וערמה בענינים אלוקיים עד שהיה ממריד הבריות בו ית'.

אא 1) התוכל להסביר למה הלך רס"י במקום הראסון ד' כ"ו וכן במקומו בעקבות המדרש ולא הלך בעקבותיו במקום השני (ו' א')?

אא 2) התוכל למצוא טעם שני - נוסף על טעמו של בעל גור אריה - מה היה הקשי בפסוקנו שגרם לרס"י להביא כאן את דברי המדרש ולפרט את הפסוק שלא כמטעמו?

3) מנין למד המדרש לומר, שנמרוד היה זה שהטיא עצה המגדל לדורו?

4) מה קטה לרס"י בד"ה לפני ה'?

5) מה ראה לפרט מלים "לפני ה'" במלים "על פניו" - מה חיקן בזה?

5) מקובלנו: רס"י רגיל לפרט בטוי קטה או מלה זרה או צורה קטה עם הופעתה הראסונה בחורה, אלא אם כן היה קשי מיוחד קטור בחופעת המלה או הבטוי במקום שני או שליטי. הסבר - מה גרם לרס"י כאן, שלא פרט "לפני א-לוהים" בתחילת הפרשה (ו' י"א -) 'ותשחת הארץ לפני הא-לוהים' ופרטה במקומו?

ד. י"א א' ויהי כל הארץ טפה אחת ודברים אחדים.

אברבנאל: ... והיותו אחי אצלי הוא, טבומן ההוא היו טפה אחת, ר"ל לסון אחת ככל בני אדם הנבראת במעטה בראשית כוללת לכלם, ושכן היו הדברים הנמצאים אצלם אחדים לכלם בטוה, כי לא היה לאדם פרטי נחלה ולא דבר אחר פרטי לטמושו, כי הכל היה אחד כולל וטוה לכלם, כמו הלסון.

ואמנם כשנטו לחדוש המלאכות בבנין העיר והמגדל, הסירו עצמן מן האחוז, ונעשו הקנינים והנחלות פרטיות, ובאו לידי חלוק ויחוד מחוץ חמדתם לקחה וליחס כל אחד לעצמו דברים מיוחדים, ולומר (פרקי אבות) "שלי שלי - ושלך שלך", עד שמפני זה נפרדו איס מאחיו.

וחז"ל דרשו (בראשית רבה ל"ח ז) "ויהי בנטעם מקדם", 'הסיעו עצמם מקדמו של עולם', רצו בזה, שנטעו מן חמנהג הטבעי הקדום להסתמט ולהסתפע בדברים הטבעיים ההכרחיים וילכו אחרי החבל ויהבלו בבקשה הדברים המלאכותיים למלאות תאוותם במותרות, ומפני שבוזה הסרידו שכלם מידיעת האמתיות האלוהית, לכך דרשו, שהסיעו עצמן מקדמו של עולם.

1) במה טונה פרוטו לפסוקנו מן הפירוש המקובל?

א 2) התוכל להסביר למה לא הביא רס"י את המדרש המוצא בדבריו לפסוקנו והביאו לי"ג י"א ד"ה מקדם?

3) הטוה לדברי אברבנאל אלה את דברי חז"ל כהטא דור הפלגה.

פרקי דר' אליעזר כ"ד:

טבע מעל וט היו לו למגדל ממזרחו ושבע ממערבו. מעלים את הלבנים מכאן ויורדים מכאן. אם נפל אדם ומת, לא היו שמים לבם אליו, ואם נפלה לבנה אחת, היו יושבים ובוכים ואומרים לו אוי לנו, אימתי תעלה אחרת תחיה.

מה ההבדל בין גיטות המדרש לבין גיטת אברבנאל?

4) הסבר את המקומות באברבנאל המטומנים בקו.